

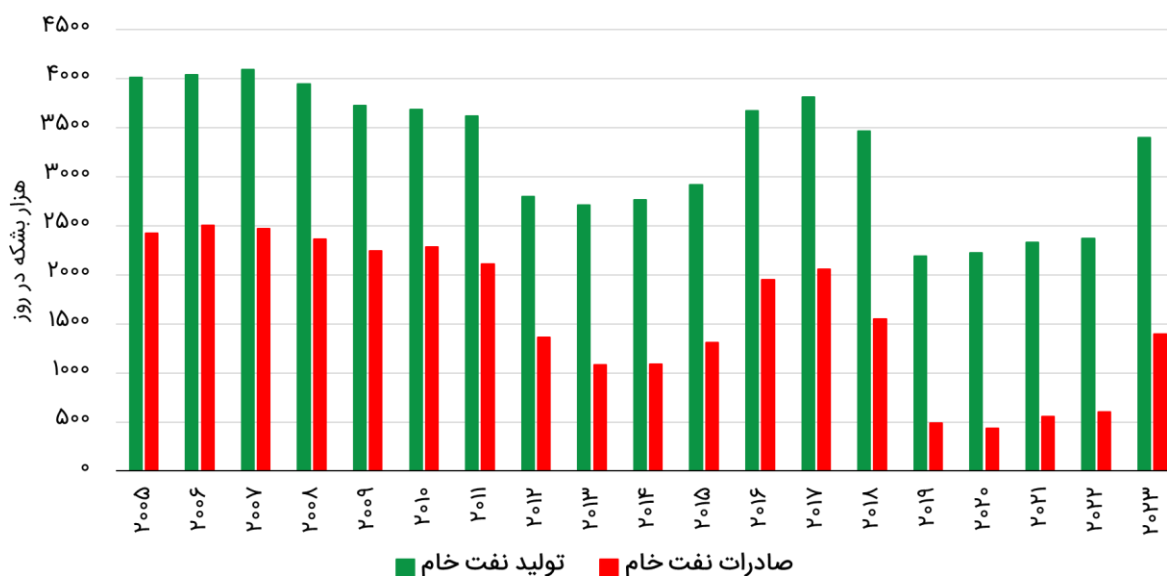
توسعه ظرفیت پالایشی و کاهش خام فروشی^۱

سهم ایران از صنعت پالایش نفت خام جهان، تقریباً هیچ تناسبی با میزان ذخایر نفت و گاز کشور و حتی تولید آن ندارد. سهم ذخایر قابل برداشت و تولید نفت خام ایران به ترتیب ۱۰ و ۴ درصد از کل جهان است، در حالی که ایران تنها حدود ۲ درصد از ظرفیت پالایش جهان را در اختیار دارد. افزایش ظرفیت پالایش نفت خام، محصولات و فروشندگان آن را افزایش می‌دهد و امکان تحریم آن را عملاً از بین می‌برد.

بیان مسأله

توسعه پالایشگاه و زنجیره ارزش نفت به جای خام‌فروشی، موجب ایجاد ارزش افزوده و رونق صنایع مرتبط با آن، پاسخگویی به نیاز بازار داخل و اشتغال‌زایی مستقیم و غیرمستقیم می‌شود و به علت معاملات خرد و متنوع و غیرقابل رصد از منظر فنی، امکان فروش و بازاریابی آن در شرایط تحریم و غیرتحریم راحت‌تر از نفت خام است و عملاً قابل تحریم نیست. مطابق نمودار زیر میزان صادرات و فروش نفت خام ایران در سال‌های اخیر نوسانی بوده و این موضوع نشان دهنده ناپایداری شرایط صادرات نفت خام در شرایط تحریمی است. همچنین باید به این نکته توجه کرد که بیش‌تر صادرات نفت خام ایران به کشور چین است و در صورت عدم تقاضا از سوی این کشور به هر دلیل، صادرات نفت خام در مقیاس میلیون بشکه دیگر امکان‌پذیر نخواهد بود.

روند تولید و صادرات نفت خام

^۱ تهیه شده توسط سعید نوری کرم کارشناس گروه انرژی اندیشکده اقتصاد مقاومتی؛ خرداد ۱۴۰۳ (دارای منابع و تحقیقات پشتیبان)

تحلیل

یکی از راهبردهای مهم برای جهش اقتصادی و توسعه صنعتی، علی‌الخصوص در کشورهای دارای منابع نفتی، پالایش حداکثری نفت خام است. این راهبرد توسط کشورهای آمریکا و چین دنبال می‌شود. به‌عنوان نمونه در سال ۲۰۲۳ پالایشگاه‌های آمریکا با پالایش ۱۸.۳ میلیون بشکه در روز نفت خام توانسته‌اند حدود ۲۰ درصد از کل ظرفیت پالایش جهانی را به خود اختصاص دهند.

بنابراین با توجه به این‌که افزایش ظرفیت پالایشی، یک راهکار اثبات شده در جهان برای رشد اقتصادی و ارزآوری محسوب می‌شود، باید در راستای رفع مسائل و موانع مهم آن کوشید. به‌عنوان نمونه یکی از پاشنه‌های آشیل عدم افزایش ظرفیت پالایش و عدم احداث پالایشگاه در سال‌های اخیر، کمبود منابع مالی بوده است. این موضوع موجب شده پس از گذشت سه دهه از آخرین احداث پالایشگاه نفت خام، پالایشگاه نفت دیگری در کشور احداث نشود. البته در کنار کمبود منابع مالی، مسائل دیگری همچون عدم دسترسی به لایسنس‌های پالایشگاهی نیز مطرح است؛ اما مسأله اولویت‌دار را می‌توان همان کمبود منابع مالی دانست.

راهبردهای پیشنهادی

به منظور توسعه ظرفیت پالایشی کشور و رفع موانع آن، راهبردهای زیر پیشنهاد می‌شود:

- اصلاح رابطه مالی دولت و پالایشگاه‌ها و پرداخت رسوب مطالبات انباشته (حدود ۱۸۰ هزار میلیارد تومان) از سوی دولت به پالایشگاه‌ها به‌منظور اجرای طرح‌های بهینه‌سازی و ارتقاء کمیت و کیفیت فرآورده‌های تولیدی پالایشگاه‌های نفت موجود
- استفاده از ظرفیت صندوق توسعه ملی برای تأمین سرمایه اولیه ساخت پالایشگاه
- فراهم کردن بستر استفاده از ظرفیت خطوط اعتباری خارجی و پیگیری برای محقق شدن آن
- به‌کارگیری راهبرد احداث پالایشگاه‌های مقیاس کوچک به‌منظور کاهش هزینه‌های سرمایه‌گذاری، مدت زمان ساخت و جلوگیری از ارزیابی بیش از ۲ میلیارد دلاری حاصل از واردات بنزین و گازوئیل
- اختصاص بخشی از منابع حاصل از صادرات نفت خام در راستای افزایش ظرفیت پالایشی نفت خام و سرمایه‌گذاری صنعت بالادست نفت در طرح‌های ساخت پالایشگاه